

Josip
Mlakić

ŽIVÍ
A MRTVÍ

SARAJEVO

GORGONA

Josip Mlakić
ŽIVÍ A MRTVÍ

GORGONA

Josip Mlakić

ŽIVÍ A MRTVÍ

Z chorvatštiny přeložil

JAN KRAVČÍK

GORGONA

Praha 2015

„Všichni jsme mrtví, jenom se postupně pohřbíváme.“

Ivo Andrić – Travnická kronika

JOSIP MLAKIĆ – ŽIVÍ A MRTVÍ

COPYRIGHT © 2002, 2008 Josip Mlakić

All rights are represented by Fraktura, Croatia.

TRANSLATION © 2015 Jan Kravčík

CZECH EDITION © 2015 Gorgona Books

ISBN 978-80-88029-16-8 pdf

POZNÁMKA PŘEKLADATELE

Protože vysvětlivky pod čarou považuji v beletrii za rušivé, snažil jsem se při překladu této knihy obejít bez nich. Aniž bych pochyboval o historickém a kulturním přehledu čtenáře, dějiny jižních Slovanů dokážou být místy velice nepřehledné, a proto si neodpustím poznámku souhrnnou.

První dějová linka románu, situovaného do divokých hor střední Bosny, se věnuje osudu oddílu bosenských Chorvatů, kteří ve vyhrančené a schizofrenní atmosféře rozpadu Jugoslávie v 90. letech minulého století vzali do rukou zbraně a pustili se do boje se svými někdejšími spoluobčany – muslimskými Bosňáky a pravoslavnými Srby.

Druhá dějová linka vrací čtenáře o půl století zpět, kdy fašistické hnutí Ustaša vytvořilo v Chorvatsku a v Bosně a Hercegovině jeden z nejkrvavějších režimů druhé světové války. Sledujeme v ní oddíl obyčejných chorvatských vojáků (katolíků i muslimů), kteří se střetávají s partyzány komunistického odboje Josipa Broze Tita. V mozaice znepřátelených stran nelze opomenout četníky – příslušníky srbských rojalistických jednotek, kteří se dopouštěli kolaborace s německými a italskými okupanty i masakrů zejména nesrbského obyvatelstva.

Nevyřešená traumata a vzájemné křivdy z druhé světové války se jako bumerang vrací o padesát let později a živí vypjatou nacionalistickou rétoriku, která ústí v masovou válečnou psychózu. Ta si svoji největší daň vybírá právě v Bosně...

ČÁST I.

Stíny na zdi

1) Světla v údolí

V údolí hluboko pod nimi se začala rozsvěcet první světla. I na tu dálku dokázali rozeznat rozlévající se záři lamp a svíček, která vypadala jako bledé skvrny na tmavě špinavém pozadí. V místech, kde běžely agregáty, protože proud už nešel několik měsíců, byla záře jasnější. Tam, kde byla vidět nejlépe, se hvězdovitě šířila v ostrých a studených paprscích. Nejvíc takových světel bylo ve městě. Celá oblast připomínala husté souhvězdí, kolem kterého jsou zcela nahodile rozhozena skomírající světélka.

Na údolí se snášela noc. Nejdřív zmizel klikatý pás mlhy nad Vrbasem, která se v těch dnech neustále vznášela nad řekou jako duch, a potom se do temného pozadí pomalu nořila úbočí kopců. Už nebyla vidět ani vysoká sila mlýna, pouze na obzoru se rýsovaly dvě krátké rovné čáry tam, kde ještě před chvílí byly patrné ploché střechy.

Čekali, až se úplně setmí, aby se mohli začít stahovat – už nebylo co řešit. Od rána se z údolí ozývala silná palba, která nepřestávala celý den. Odpoledne se odmlčely minometry a raketometry. Netušili, co přesně se dole děje. Věděli jen, že před několika dny vypukly střety mezi Bosňáky a Chorvaty. Jejich oddíl nejdřív nechtěli stáhnout z pozic, a potom už bylo pozdě. Byli vysoko v horách, nemohli dopředu, kde se nachá-

zely srbské pozice, kvůli nimž sem vlastně dorazili, ani zpět, protože kilometr za nimi a vpravo přes hluboký kaňon byli Bosňáci. Nalevo se nacházela země nikoho, plná strží a těžko průchodných úseků posetých minami, kam se kromě průzkumníků pouštěl málokdo.

Toho dne podle střelby a dýmu, který se zvedal z hořících domů, pochopili, že se dole odehrává krvavé rozuzlení. Kolem poledne se jim podařilo navázat spojení s velitelstvím. Nervózní hlas jim pouze sdělil, že se velení stahuje, že je „všechno v hajzlu“ a oni ať si dělají, co chtějí. Potom se jim podařilo spojit se ještě jednou. S velitelstvím mluvil Tomo. S ním byl jen velitel pozice Ivo, mohutný a pomalý třicátník. Stáli na místě, odkud měli údolí jako na dlani.

– Tak jsi to slyšel, – řekl Ivo. – Vypadá to, že je všechno v hajzlu.

– Tak vypadá to, nebo je? – zajímal se Tomo nervózně.

– Vždyť už se stahují z města, člověče!

– Tak proč my tu tvrdneme dál? – vztekal se Tomo. – Díval ses na pokyny, co ti dal ten chlap na velitelství?

Když odcházeli na hlídku, dostali v zapečetěné obálce instrukce pro případ, že ve městě vypuknou boje mezi Bosňáky a Chorvaty.

– Díval, jsou to samé kecy. Podle nich máme v šesti lidech osvobodit půl města. Srát na ně, aspoň víme, na čem jsme. Jestli odsud vyvážneme, tak vyvážneme. Jestli ne... Sám víš, že po nás neštěkne ani pes.

– Zkus jim znovu zavolat, jestli se můžeme nějak probít k městu.

– Zkus si to sám, – odsekl Ivo podrážděně a podal mu mo-

torolu. – Jestli s tebou někdo vůbec bude chtít mluvit.

Tomo vzal vysílačku a přemýšlel, jak se zeptá, pokud se mu podaří navázat spojení.

– Jsou nasraní, a ani se jim nedivím, – řekl Ivo. – Když se snažíš zachránit si vlastní zadek, nemáš čas myslet na cizí.

– Co že to jsme? Čáp? – zeptal se Tomo.

Ivo jen přikývl.

– Centráló, centráló, Čáp je na příjmu, – zahlásil Tomo do vysílačky s prstem na přepínači.

Nejdřív bylo slyšet silné šumění a potom se přece jen ozval nervózní hlas.

– Mluv, ale rychle, – zaznělo z vysílačky, zatímco z pozadí doléhala silná palba z pěchotních zbraní.

– Je tam brejloun? – zjišťoval Tomo. Sháněl člověka, který je poslal na hlídku. Zmatený střízlík s brýlemi jim před dvěma týdny víceméně na rovinu řekl, že by se velmi snadno mohlo stát to, co se teď stalo.

Přesto si sami byli dobře vědomi, že je něco takového možné. Ve městě vládlo silné napětí, konflikty mezi Chorvaty a Bosňáky už vypukly všude v okolí a nikdo si nedělal iluze, že u nich k tomu nedojde. Když přijížděli na hlídku, na jednom z bosňáckých stanovišť málem došlo k šarvátce. Tomo si všiml, že chlap, co seděl v nákladáku vedle něj, už v ruce držel připravený granát, pojistku napůl vytaženou. Říkal si Vijali.

– To jsem já, – ozvalo se po delší pauze z motoroly. I přes silné šumy a deformovaný hlas hned poznali, že opravdu mluví s brejlounem. Měl vysoký a snadno rozeznatelný hlas.

– Tady Čáp, tak co je s námi? – zeptal se Tomo.

– To asi víš líp než já, – odpověděl brejloun, zatímco v po-

zadí bylo slyšet neutichající střelbu a teď i třeskot rozbitého skla.

– Samozřejmě vím, co se děje tady, ale zajímá mě, jestli se dá stáhnout tam k vám? – odsekl Tomo ostře.

– Zatím ne.

– Zatím? – řekl Tomo. – Co to sakra znamená?

– Poslyš, laskavě mě přestaň srát! Kolem mě to jen hvízdá. Musí ti být jasné, že se sem nedá dostat. Všechno pod vámi obsadili Bosňáci.

– A jak to tam dole teda vypadá?

– Říkám ti, že nic moc.

– Tak víš aspoň, jestli máme vyrazit někam nahoru?

Po delší pauze se brejloun ozval nejistým hlasem:

– No, možná by to bylo nejlepší...

– OK, je mi to jasné, – zahlásil Tomo. – Končím!

Podal vysílačku Ivovi, jako by se mu hnusila, pak se beze slova otočil a vydal se zpátky k ostatním.

– No tak to vidíš sám, – zavolal za ním Ivo.

– Co vidím!?! – zastavil se Tomo. – To nemohl říct rovnou, ať se stáhneme, a ne dělat půl hodiny cavyky? A co je to sakra za bordel? Nejdřív pálíme po Srbech, teď i po Bosňácích. Žít tady někde tučňáci, pustíme se i do nich.

– Naštěstí nežijou, – ušklíbl se Ivo.

Obsah rozhovoru s velitelstvím Tomo v krátkosti převyprávěl ostatním čtyřem spolubojovníkům. Po zbytek dne naslouchali ostražitě jako psi zvukům z údolí a několikrát se neúspěšně pokoušeli navázat spojení. Nakonec to vzdali. Nezbylo jim, než aby si o tom, co se dole děje, vytvořili obrázek sami.

Dokud byla střelba intenzivní, mělo to smysl. Ale oni ne-

přestali poslouchat ani teď, kdy se zespodu jen tu a tam ozval osamocený výstřel, který se pak v ozvěně nesl nad údolím. Nyní si mohli udělat představu jediné podle hořících domů, které vzplály hlavně v okolních chorvatských vesnicích. Tahle světla se od ostatních lišila – přízračně se chvěla, náhle mizela a znovu se objevovala, jasnější a silnější než předtím. Podél Vrbasu se táhla celá řada takových světél a vypadala jako roztažené písmeno S. Někde níž hořelo asi deset domů v nepravidelném kruhu. Světla se postupně množila. Ve tmě kolem hořících domů se čas od času objevil nový záblesk, který nejdřív chladně zazářil, potom střídavě mizel a objevoval se, až nakonec rychle vzplál.

Toma nejvíc zajímala úžlabina za městem, která se jako záliv zařezávala do strmých kopců. Tam se nacházela vesnice, ve které vyrůstal a odkud před několika lety odešli s matkou do města, do dvoupatrového domu na předměstí, kde teď už půl roku žil sám, protože se matka přestěhovala k sestře do Vídně. Z toho domu měl téměř hrůzu – ubíjel ho chlad zdí, ze kterých matka sundala záramované fotografie a odvezla si je s sebou. Na stěnách po nich zůstaly jen světlé obdélníky.

Z míst, kde ležela jeho rodná ves a kam aspoň jednou týdně dojížděl, se už včera táhl sloup dýmu, ale po několika hodinách zmizel. Dnes se tam objevil už ráno a vznášel se nad vsí jako špinavá mlha. Obrysy úžlabiny lemovala chvějící se světla. Tomo nepochyboval o tom, co to znamená. Když světla zesílila, připomínala obrovské protáhlé písmeno V.

Z toho pohledu se mu dělalo zle. Ve chvíli, kdy vesnice v dálce vzplála, pocítil těžko definovatelnou tíhu v žaludku, která se chvílemi měnila až ve fyzickou bolest. Nejdřív každou

chvíli scházel od lovecké chaty, ve které na téhle pozici přebývali nejčastěji, o padesát metrů níž k okraji skály, aby měl lepší výhled, ale záhy pochopil, že to nemá smysl.

Posadil se pod kmen borovice ke svému nacpanému bahtohu. Chvíli nervózně loupal proužky smůly z popraskané kůry, vyráběl z nich malé ulepené kuličky a ty pak zahazoval. Rozptylovalo ho to od přemýšlení o ostatních věcech. Kuličky dělal stále větší a do každé obtiskl svůj ukazovák. Chvíli zíral na otisk prstu, jako by z něj zkoušel věštit. Pak kuličku zahodil a pustil se do nové. Když ho to přestalo bavit, otřel si ulepené dlaně do kalhot a pozoroval své spolubojovníky.

Na pozici jich zůstalo šest, ještě před pár dny jich bylo devět. Tři odešli, jakmile ve městě vypukly boje. Měli tam dole rodiny. Opustili oddíl bez jakékoli diskuze, jako by se to rozumělo samo sebou, a nikdo z těch, co zůstali, jim neřekl ani slovo. V rámci nějaké nepsané dohody pak o nich moc nemluvili. Netušili, jestli se jim podařilo dostat do města, ale pochybovali o tom. To byl hlavní důvod, proč se snažili jejich odchod vytěsnit z hlavy. Jeden z těch, co odešli, říkali mu Mastňák, se dlouho rozhodoval, jestli má vyrazit nebo zůstat. Nedařilo se mu skrýt strach, na odchodu se dokonce rozbrečel. Tomo tenkrát musel na chvíli zmizet stranou, trýznivou situaci špatně snášel. Odtáhl se ke svým věcem a tvářil se, že něco hledá. Nechal toho, teprve když viděl, že ti tři pomalu mizí v lese.

Ted' odchod do neznáma čekal i jejich šestici. Vijali, podsaditý a svalnatý voják s vyholenou hlavou, už dvě hodiny seděl na dřevěné židli před chatou, nahrubo sbitou boudou čtyři krát čtyři metry se sedlovou střechou, a pečlivě si balil věci. Nejdřív do velké sportovní tašky nacpal oblečení a pár drob-

ností. Do velkého batohu uložil nějaké válcovité zámotky, obalené silným žlutým igelitem, potom asi deset granátů, ze kterých už dřív odstranil zapalovače, několik balení nábojů, deset protipěchotních min, a to jak nášlapných zvaných paštiky, tak odskočných, a ještě nějaké drobnosti, o kterých Tomo netušil, k čemu jsou. Potom si pedantsky vyčistil pušku i pistoli, odložil je vedle tašky a nesnesitelně pomalými a jednotvárnými pohyby začal plnit prázdné zásobníky. Potom na chvíli zmizel v chatě a vrátil se s prázdným hrnkem na čaj. Znovu se posadil na židli, zapálil si cigaretu a odněkud vytáhl velký nůž s černou rukojetí a lesklou, z vrchní strany pilovitou čepelí. Prudkým pohybem rozbil hrnek o zeď chaty, vzal největší střep a začal jím nůž brousit. Přejížděl střepem přes ostří a každou chvíli zkoušel jeho ostrost na chlupech svého předloktí. Ostatní už měli sbaleno a stejně jako Tomo se jen tak potloukali kolem a čekali na povel k odchodu.

Robe, chlapec, kterému ještě nebylo ani dvacet let, neustále a s udivující energií přecházel od jednoho ke druhému. Teď stál u Vijaliho a se zaujetím sledoval broušení nože. Když ho Vijali upozoroval, přitiskl si čepel na předloktí a upřeně se zadíval Robemu do očí. Na místě, kam přimáčkl ostří, se objevila tenká krvavá linka, kterou bylo v nadcházejícím soumraku sotva vidět. Robe se beze slova otočil na patě, vyrazil směrem k Tomovi, pak se nerozhodně zastavil a posadil se na skálu nad údolím.

Prcek a Slepejš, zbylí dva, se většinou drželi spolu, protože se přátelili už z dřívějšíka. Tomo nikoho z nich moc neznal, jenom Iva, který většinu toho dne strávil nad mapou rozloženou na celtě na zemi. Teď už byla mapa dávno sklizená a Ivo házel

věci do jedné z tašek úhledně seřazených na celtě před ním. Vlastně ani jeho neznal Tomo bůhvíjak dlouho. Ivo o lidech kolem sebe často vynášel odsudky, nekompromisně se s nimi srovnával a vůbec se nesnažil skrývat, co si o kom myslí.

Přesto z nich všech byl pro Toma nejzajímavější Vijali. Znal ho nejprve jen od vidění a poprvé se s ním líp seznámil až na téhle poslední hlídce. Pravda, už předtím o něm slyšel nějaké historky, jen netušil, co je na nich pravdy. Vijali prý vyrůstal v Německu, ale jeho rodiče pocházeli odsud, přímo ze vsi, která teď hořela ve tvaru písmene S. Objevil se tu už v době, kdy na město začaly dopadat první srbské granáty. Říkalo se, že v Německu trénoval box a že utekl z vězení, kam ho zavřeli za vraždu nějakého Turka. Někdo tvrdil, že ho zabil v ringu, prý ho praštil po přerušení zápasu, chlap se při pádu udeřil do hlavy a později zemřel. Ale kolovaly i jiné historky – třeba že ho Vijali probodl nožem v té nejprizemnější hospodské rvačce.

Tomo jednou seděl v kavárně a díval se prosklenou stěnou ven. Přes ulici na pultu vyhořelého kiosku seděl udělaný holo hlavý chlap a vedle něj naditá vojenská taška – právě ta, do které teď skládal věci – s velkým bílým nápisem VIJALI. O tašku byl opřený kalašnikov litevské proveniencie – takzvaná litevka – s tlumičem. Vijali na někoho očividně čekal, ale seděl bez sebemenšího náznaku netrpělivosti. Ulice byla jinak vylidněná, protože před hodinou dopadlo o nějakých sto metrů dál pár granátů. Proto si Tomo hned všiml ženy, která vláčela za ruku holčičku a v druhé ruce nesla několik nacpaných ige-litek. Když se žena přiblížila k místu, kde seděl Vijali, přešla na druhou stranu ulice, a když ho minula, zase se vrátila na druhý chodník. Nevypadalo to nijak dramaticky, zkrátka asi jako když

člověk obejde psa, který mu klidně leží v cestě. Ale Tomo byl přesvědčen, že žena instinktivně vycítila z Vijalihu něco odpuzujícího, protože podobně nepříjemný pocit v jeho blízkosti cítil on. Právě proto příliš nepochyboval, že jsou drby o Vijalim pravdivé.

Prcek a Slepejš teď přišli k Robemu, posadili se vedle něj a začali vyprávět další z tisíce pitomých historek, které jim mladík vždycky zbaštil. Pokaždé to bylo stejné – začali v jeho blízkosti nějaký nemožný rozhovor o bezvýznamných hloupostech, přičemž se chovali, jako by tam Robe vůbec nebyl, a bavili se tak dlouho, dokud se na návnadu nechytí. A téměř pokaždé po ní skočil ještě ve vzduchu. Skoro jako by tou hrou Slepejš a Prcek zkoumali krajní meze Robeho naivity.

Prckovi mohlo být stejně jako Robemu, ale vypadal o trochu starší. Hlavně díky jízlivému a posměšnému výrazu, který rychle mizel, kdykoli si nebyl něčím jistý, což se dělo zejména, když nebyl Slepejš poblíž. Ty chvílky si Tomo škodolibě užíval, hlavně pokud se mu je podařilo vyvolat. A nebyl jediný. Před pár dny jim Prcek připravil čaj. Slepejš byl s Robem a Ivem na obchůzce. Vijali ve svém hrnku našel chlup. S démonickým výrazem ve tváři ho sebral z načervenalé hladiny a svým charakteristickým pomalým pohybem ho strčil Prckovi do kapsy u košile. Ten si to nejdřív nechtěl nechat líbit, ale pak si to rozmyslel a beze slova vyšel ven. Tomovi v té chvíli připomínal zmateného Robeho.

Slepejš byl o nějakých deset let starší než ti dva. Tomo si ho všiml už dřív, protože nikdy neodkládal odstřelovací pušku, což zrovna nesedělo k jeho přezdívce. Teď společně s Prckem hustil do Robeho historku právě o ní.

– ... a vtom se mi, ty vole, začal zhoršovat zrak. Koukám, koukám, oči si můžu vykroutit, ale dál než kilometr nedohlídnu, – nahodil návnadu odstřelovač. – Začali mi říkat Slepejš. Víš, jak mi tenkrát bylo?

– To muselo bejt strašný, – vrtěl Prcek rádoby starostlivě hlavou.

Robe zabral okamžitě.

– Počkej, – ozval se, – kilometr? To přece není žádná tragédie.

– Nic nechápeš, – pokračoval Slepejš. – Kdybys stejně jako já už netrefil chlapa na sedm set metrů, tak bys to pochopil.

– Sedm set metrů!? – divil se Robe. – To je přece pořád daleko...

– Tys nikdy neviděl, jak v kovbojkách chlápek vyhodí dolar a prostřelí ho ve vzduchu? – zeptal se Prcek.

– Jasně.

– A ty myslíš, ty vole, že je to kravina?

V tu chvíli se z údolí ozvala obrovská detonace. Její ozvěna dlouho duněla krajinou jako kamenná lavina, a jak slábla, podobala se vzdálené bouřce. Když se rozhostilo ticho, bylo slyšet vícero slabších výbuchů, nejspíš ze stejného místa. Všichni se zarazili, dokonce i Vijali se pomalu zvedl ze židle a vydal se za ostatními k okraji skály, odkud se stráň strmě svažovala do doubravy pod nimi.

– Velitelství, – řekl Ivo s pohledem upřeným směrem, odkud se dál v téměř pravidelných intervalech ozývaly detonace.

– Ti kreténi ho vyhodili do vzduchu, – ozval se Tomo. Hlas se mu třásl, jako by měl na krajíčku. Robe se na něj zmateně a přihloupěle podíval.

– Naši nebo jejich kretění? – pronesl tiše Vijali, který zřejmě jako jediný postřehl v Tomových slovech stopu zoufalství.

– Jestli to chceš zjistit, tak můžeš vyrazit! – odsekl Tomo ostře. V jeho hlasu už nebyla cítit předchozí nejistota, ale to jako by Vijaliho ještě víc pobavilo. Ušklíbl se na Toma a odešel stranou.

Zbýlá pětice se ještě chvíli dívala do údolí, kde se dalo rozeznat několik nových hořících domů. Záře se šířila i z města, odkud se stále ozývaly zvuky výbuchů. Oheň nebyl vidět přímo, ale jeho odlesk na nočním nebi byl tak silný, že nebylo pochyb o tom, že hoří budova velitelství. Jako by pozorovali světla auta, které ještě nevyjelo ze zatáčky.

– Jdeme! Je načase. Už tu nemáme co na práci. Viděli jste sami, že dole to šlo do kyttek. Všechno pod námi obsadili Bosňáci a do města nemůžeme. Musíme odsud, protože brzo půjdou i po nás, – rozhodl Ivo a vyrazil k chatě.

– Dej mi vysílačku, ještě to zkusím, – zavolal za ním Tomo a Ivo mu ji lhostejně hodil.

Ostatní šli za Ivem. Tomo ještě chvíli zíral do temného údolí směrem, kde se nacházela jeho rodná vesnice. Záře nad ní pomalu slábla. Výbuchy už slyšet nebyly. Místo nich se kolem neslo jen tiché šumění borovic ve větru.

– Centráló, tady Čáp! – řekl do vysílačky.

– Je po centrále! – odpověděl posměšný hlas a Tomovi došlo, že se mu do frekvence dostali Bosňáci. – Hotovo. Zavřeno. Inventura!

Tomo neodpověděl. Neměl na to náladu, i když dřív si se Srby přes vysílačky často vyměňovali nejrůznější nadávky a urážky.

– Čápe, ozvi se! – ozvalo se z vysílačky znovu. – Slyšíš, ustašo? Čápe! Odleť do teplejších krajin, zmrde!

Z pozadí bylo slyšet několik hlasů, které posměšně zpívaly táhlou bosenskou lidovku *Cestou jede Latif aga*. Tomo vypnul motorolu a schoval ji do kapsy.

Dohnal ostatní, kteří už byli připraveni vyrazit. Nechtěl jim říkat o předchozím rozhovoru, protože i bez něj bylo všechno dokonale jasné. Čekali jen na Vijaliho, který se zdržel v chatě. Skrz pootevřené dveře bylo vidět světlo baterky. Tomo se vydal pro své věci a vrátil se k ostatním. Dveře chaty se otevřely, vyšel Vijali a zhasl svítilnu.

– Dejte mi ještě pět minut, – hodil své věci k jejich, z batohtu vytáhl dvě odskočné miny a nějaké zapalovače a znovu zmizel ve tmě.

– To mě poser, – řekl Slepejš. – Tomu říkám minér!

– Zaminoval chatu? – zeptal se Robe.

– Víš, co chystá? – otočil se Slepejš k Ivovi. – Ty dvě odskočné se aktivují až půl minuty po tom, co chata vyletí do vzduchu. Nějak je propojí drátama. Vsadím se, že jednu dá zepředu a druhou zezadu.

– Kde se to naučil? – zajímal se Ivo.

– V tý škole, kam jsem chodil já, určitě ne, – ušklíbl se Slepejš. – Prej má i nějaký speciální zapalovače.

– A co bude mít z toho, že ty dvě vybuchnou se zpožděním? – nechápal Robe.

Nalevo od nich se mihl Vijaliho stín. Něco opatrně kutil, sehnutý nad zemí.

– Chce ukázat, Robe, že se tradiční muslimskej merhamet nevyplácí, – řekl Prcek.